

УДК 37.014.543:378.142:378.362

Н. А. Пасько

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

О. В. Пасько

Сумський національний аграрний університет

ІНСТИТУЦІЙНИЙ АЛЛОМОРФІЗМ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ІНСТИТУЦІЙНОМУ ІЗОМОРФІЗМУ УНІВЕРСИТЕТІВ У ДОБУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Конкурентний, інституційний, коерсивний тиски та тиск наслідування, які є наслідками зростання глобалізації в секторі вищої освіти, призвели до необхідності

зміни моделі керівництва університетами. Адже, для того, щоб ефективно управляти змінами, необхідно добре організоване управління університетами. Метою статті є за допомогою монографічного методу довести необхідність вибору алломорфічного підходу до реформування управління університетами. Цей підхід дозволяє використовувати «глобальний шаблон» на основі внутрішніх українських традицій та послідовно модифікувати управління в українських університетах.

Ключові слова: глобалізація, управління, врядування, ізоморфізм, алломорфізм, інституційні зміни, конкурентний тиск, інституційний тиск, коерсивний тиск.

Постановка проблеми. В основі діяльності університетів лежать три основні функції: надання освітніх послуг, здійснення наукових досліджень та служіння суспільству. У сучасному світі ці напрями, під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, набувають нового виміру. Вища освіта на сьогодні стоїть перед серйозними викликами. Деякі з них настільки суттєві, що ставлять під загрозу існування самих університетів. Так, П. Друкер вважає, що «університети не виживуть» у вік революції електронних комунікацій [2, 10]. «Цілком можливо, – зазначає С. Ломанн, – що університет, який існував протягом 800 років, не виживе в найближчі тридцять років» [2, 26], оскільки існує значна кількість факторів, що впливають на інституційний розвиток університетів. Одним із найбільш значних є глобалізація. Однак, ми вважаємо, що на відміну від інституційного ізоморфізму (бути подібними один одному), слід віддавати перевагу інституційному алломорфізму (урахування середовища функціонування кожного окремого університету) у намаганні реформувати систему управління університетами.

Аналіз актуальних досліджень. Зважаючи на дослідження, присвячені впливу глобалізації на освітні процеси, значний інтерес викликають праці, у яких розкривається необхідність і причини інституційних змін у світлі глобалізаційних процесів. Серед них, фундаментальними для розуміння аналізованих нами процесів, заслуговують на увагу праці С. Ломана, С. Маргінсона, Ж. Шольта [2–4; 6]. Під іншим кутом зору аналізуються ці процеси у працях Л. Картера та А. Макгру [1; 5]. Дослідження Б. Кларка [8] та М. Вайре [7] присвячені управлінню університетами та розкривають зміст інституційної складової реформування вищої освіти. У зазначених працях описується вплив глобалізаційних процесів на управління університетами, вказуються напрями реформування цих систем.

Метою статті є визначення концептуальної схеми тиску на університети, що змушує їх вдаватися до реформування системи управління на рівні закладу та сформувати в такий спосіб схему алломорфічного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вища освіта на сьогодні переживає кілька значних перетворень, які різняться за формою та інтенсивністю прояву в усьому світі: глобалізація й інтернаціоналізація, масовість вищої освіти та професійна її спрямованість, різноманітність

навчальних закладів зі змішаним фінансуванням, корпоратизація управління вишами, квазі-ринкова конкуренція між вишами, ринковізація викладання й наукових досліджень [3].

Як зазначає Л. Картер, на сьогодні глобалізація стала поняттям, через яке ми інтерпретуємо наш світ [1, 223], водночас глобалізаційні процеси у вищій освіті, на думку С. Маргінсона та Г. Роудза, є мало дослідженими та недотеоретизованими [4, 228]. Ж. А. Шольте зазначає, що термін «глобалізація» є синонімом слів «надтериторіальний», «транссвітовий», «транскордонний», і тим не менше відрізняється від інтернаціоналізації, лібералізації або вестернізації [6, 48]. Дослідник відрізняє стан і процес глобалізації та вважає, що «глобалізація стосується детерриторіалізації суспільного життя» [6, 50].

С. Маргінсон під глобалізацією розуміє «розширення, поглиблення та прискорення взаємозв'язків у всьому світі». Глобалізація є геопросторовим процесом зростання взаємозалежності й конвергенції [3, 37]. Глобалізація – це прискорення обміну. Ефект глобалізації викликає до життя конвергенційні процеси. Хоча багато університетів досі сприймають себе як об'єкти глобалізаційних процесів, вони, насправді, є одними з агентів (провідників) глобалізації [3, 38].

С. Маргінсон виділяє два ефекти глобалізації, пов'язаних із університетами. По-перше, глобалізація призвела до того, що основні механізми в багатьох університетах і навколо них стали «вирваними» з національного контексту у зв'язку з посиленням транснаціональних потоків людей, інформації та ресурсів. «Виривання» (*Disembedding*), як зазначає С. Маргінсон, підсилює тенденцію автономії ВНЗ відносно уряду. Ця тенденція також пов'язана зі зростанням ваги виконавчого керівництва університетів та університету як інституції стосовно факультетів. Чим більшим є зростання обсягу активності у глобальній сфері, тим більшим є потенціал «виривання», і тим більше накопичується потенціал корпоратизації та автономії університетів, створюючи більше простору для глобальної діяльності» [3, 39].

На думку Ж. Шольте, виникненню глобалізації сприяли такі фактори, як: поширення раціоналізму як домінуючої основи знання, зміни в розвитку капіталізму, технологічні інновації у сфері комунікацій та обробки даних, а також формування належної законодавчої бази [6, 94] (рис. 1).

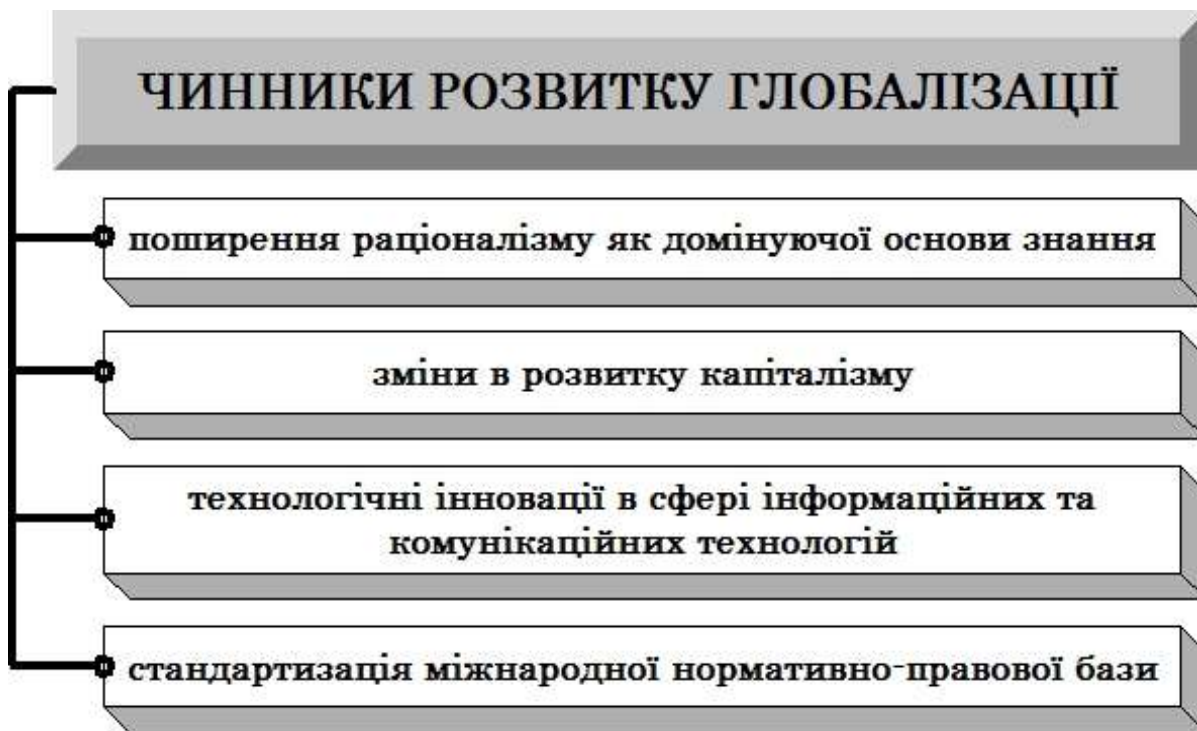

Рис. 1. Чинники розвитку глобалізації [6, 94]

Вплив глобалізації на вищу освіту зумовив зміну характеру та влади національних держав та поширенням неоліберальної ідеології. Поняття національної держави у вік глобалізації зазнало змін. Держава втрачає владу над своєю територією, оскільки різноманітні квазідержавні, транснаціональні і наднаціональні суб'єкти конкурують з нею. «Влада, як зазначає А. МакГру, більше не здійснюється на національному рівні, вона все частіше набуває транснаціонального, регіонального або глобального виміру» [5, 135]. Вибудовується нова архітектура управління, яка за словами Ж. Шольте, стала «багаторівневою» [6, 22]. Багаторівневий характер глобального управління в сучасному світі відзначає й А. МакГру. Він указує на той факт, що «можливості держав для самоврядування, тобто державної автономії, знаходяться під загрозою» [5, 163]. Вестфальська система міжнародних відносин, на думку А. МакГру, також уже не пояснює всіх фактів сьогодення [5].

У той самий час важливо визнати, що глобалізація у вищій освіті є менш приємною для університетів країн, що розвиваються та неанглоговних країн [3, 41]. «Глобальний обмін не є симетричним між університетами різних країн... Відтік мізків є значним питанням для багатьох країн і становить серйозні труднощі для країн, що розвиваються. Наукові дослідження, здійснені мовами іншими, ніж англійська, значною мірою виключені із загальної глобальної дискусії» [3, 41].

Загальноновизнаною є думка, що глобалізація впливає на вищу освіту в усьому світі. Саме завдяки своїм основним характеристикам сектор вищої освіти найбільш схильний до змін під тиском глобалізації та

інтернаціоналізації. Для України постає дуже важливе питання – до чого ми повинні прагнути з точки зору інституційної організації університетів: до повної конвергенції, відповідності тому, чого від нас вимагають, чи повинні виважено вбудовувати елементи управління університетами, які є важливими на сьогодні в уже існуючу структуру управління.

Вважаємо, що це завжди є процес, у якому, з одного боку, є глобальний тиск, з іншого боку, є локальна відповідь на нього. Оскільки на глобальний тиск ми вплинути не можемо, звернемо увагу на локальний вимір, тобто українську відповідь на цей тиск. Ми виділяємо два основні варіанти відповіді – ізоморфізм та алломорфізм. Ізоморфізм – це схожість, повторювання, копіювання, точне наслідування. У той самий час, алломорфізм – це диференціація, різноманітність, відмінність. Ми використовуємо поняття алломорфізм у сенсі, близькому до лінгвістичного його розуміння. У науці про мову алломорфізм є морфологічним варіантом тієї самої морфеми залежно від контексту використання. Іншими словами, алломорфізм припускає, що щось перетворюється на щось відмінне від певного шаблону або схеми формально, залишаючись, по суті, цим самим шаблоном, схемою.

Для кращого розуміння поняття алломорфізму можна звернутися до музики. З огляду на те, що існує багато симфоній, можна сказати, що це різні композиції. Однак, це поверхневий висновок, адже, для того, щоб бути симфонією, музична композиція повинна бути структурованою, певним чином організованою та відтворювати певну картину. У симфонії мають бути наявні деякі композиційні артикуляції (наприклад, увертюра, алегро, адажіо, фінал), певний вид організації (оркестр, солісти, диригент), певні інструменти (струнні, дерев'яні та мідні духові, ударні). Іншими словами, хоча симфонії Бетховена, Моцарта або Брамса різняться для нашого слуху, насправді вони алломорфні, ураховуючи той факт, що особливості гармонії вбудовані в архетиповому складі й виконанні [7]. Вважаємо, що джерелами, які спонукають до змін, є конкурентний, інституційний, коерсивний тиски та тиск наслідування (рис. 1), які мають вплив на університет з усіх сторін. Як результат, університет залишається перед вибором обрати ізоморфічний чи алломорфічний підхід адаптації до змін.

Рис. 1. Джерела алломорфічного тиску та процес алломорфічних змін [складено авторами на основі 7]

На нашу думку, алломорфічний підхід є бажаним вибором для українських університетів, оскільки саме такий підхід дозволяє одночасно зі збереженням певних традицій та усталених підходів застосовувати нові, прогресивні форми.

Вважаємо, що основами інституційного алломорфізму, які підтримують «глобальний шаблон» для українських університетів на сьогодні є застосування механізмів врядування (саме врядування, а не управління), запровадження моделей управління, схожих на бізнесові (дієві наглядові ради з представництвом усіх зацікавлених сторін), активна співпраця, навіть кооперація, з реальним сектором економіки.

Висновки. Вища освіта на сьогодні стоїть перед серйозними викликами. Конкурентний, інституційний, коерсивний тиски та тиск наслідування, які є наслідками зростання глобалізації в секторі вищої освіти, призвели до необхідності зміни моделі управління університетами. Для того, щоб ефективно управляти змінами, необхідне добре організоване управління університетами. Із двох альтернативних підходів, що їх може обрати університет, доцільним, вважаємо, застосування саме алломорфічного варіанту, який дозволяє використовувати «глобальний шаблон», ураховуючи українські традиції та послідовно модифікувати управління в українських університетах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Carter L. Neoliberal Globalization and Learner-Centered Pedagogies: Posing Some Different Questions / L. Carter // Canadian Journal of Science, Mathematics & Technology Education. – 2010. – Vol. 10, Issue 3. – P. 223–231.

2. Lohmann S. Can't the university be more like business? / S. Lohmann // Economics of Governance. – 2004. – Vol. 5, Issue 1. – P. 9–27.
3. Marginson S. Globalisation, the «Idea of a University» and Its Ethical Regimes / S. Marginson // Higher Education Management and Policy. – 2007. – Vol. 19. – P. 19–34.
4. Marginson S. Beyond national states, markets, and systems of higher education: A glonacal agency heuristic / S. Marginson, G. Rhoades // Higher Education. – 2002. – Vol. 43, Issue 3. – P. 281–309.
5. McGrew A. Power shift: from national government to global governance? / A. McGrew // Held D. A globalizing world? Culture, economics, politics. – London : Routledge, 2000. – P. 127–166.
6. Scholte J. A. Globalization. A Critical Introduction / J. A. Scholte. – New York : St. Martin's Press, 2000. – 361 p.
7. Vaira M. Globalization and higher education organizational change: A framework for analysis Higher Education / M. Vaira // Higher Education. – 2004. – Vol. 48, No 4. – P. 483–510.
8. Clark B. Creating Entrepreneurial University. Organizational Pathways of Transformation / B. Clark. – London : Pergamon Press, 1998.

РЕЗЮМЕ

Пасько Н. А., Пасько О. В. Институционный алломорфизм как альтернатива институциональному изоморфизму университета в эпоху глобализации.

Конкурентное, институциональное, коерсивное давление и давление подражания, которые являются последствиями роста глобализации в секторе высшего образования, привели к тому, что необходимо также менять модель управления университетами, ведь для того, чтобы эффективно управлять изменениями, необходимо хорошо организованное управление университетами. Целью статьи является с помощью монографического метода доказать необходимость выбора алломорфичного подхода к реформированию управления университетами. Этот подход позволяет использовать «глобальный шаблон» на основе внутренних украинских «традиций» и последовательно и методично модифицировать управление в украинских университетах.

Ключевые слова: глобализация, факторы глобализации, управление, изоморфизм, алломорфизм, конкурентное давление, институциональные изменения, институциональное давление, коерсивное давление.

SUMMARY

Pasko N., Pasko O. Institutional allomorphism as an alternative to institutional isomorphism in universities in the age of globalization.

Universities' mission is three-faceted: teaching, research and public service. In today's world, these areas under influence of both external and internal factors are changing rapidly. Enormous changes are occurring in the governance of universities as well. As a result of being long time behind the iron curtain Ukrainian universities have got a lot to catch up, especially in the realm of governance. Changes in this area are long overdue as some threats universities are facing now are so serious that endanger the existence of the universities themselves. The Globalisation as the process of the widening, deepening and speeding up of world wide interconnectedness is a cause of immense changes in universities.

The aim of the paper is with the help of monographic method mainly to dash off to work out the allomorphic model of changes in the governance of universities. We argue that there are two alternatives there, using either isomorphic or allomorphic model. The former one is restrictive, prescribing up to details, the later one allowing universities use the 'global template' taking into account the circumstances, the base it is going to be build on. Using the

allomorphic model universities reforming themselves based on that is their core, and they do so in an active and creative way.

We believe that the competitive, institutional, coercive and mimetic pressures universities are under press them to change themselves. In order those changes be efficient they must be based on something native, something that best meets the requirement of the environment the university is in. Putting one 'global template' on all seems to as inadequate. This approach lacking the diversity the world is full of. We are all living in different circumstances, so we must adjust the global approach to the local base.

So, in order to effectively manage the changes universities must be well governed. Of the two alternative approaches that they can opt for, we believe it is appropriate to use allomorphic option that allows the use of «global template» based on internal Ukrainian «base» and consistently and methodically modify governance in Ukrainian universities.

Universities' mission is three-faceted: teaching, research and public service. In today's world, these areas under influence of both external and internal factors are changing rapidly. Enormous changes are occurring in the governance of universities as well. As a result of being long time behind the iron curtain Ukrainian universities have got a lot to catch up, especially in the realm of governance. Changes in this area are long overdue as some threats universities are facing now are so serious that endanger the existence of the universities themselves. The globalisation as the process of the widening, deepening and speeding up of worldwide interconnectedness is a cause of immense changes in universities.

Key words: *globalization, the forces of globalization, governance, management, isomorphism, allomorphism, competitive pressures, institutional change, institutional pressure coercive pressure.*